

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Перехід до громадянського суспільства, задекларованого конституцією України, не уявляється без політичної участі демократично налаштованої студентської молоді. Становлення громадянського суспільства пов'язують передусім з неаполітичними відносинами, лібералізацією стосунків в системі «громадянин – держава», втім це не означає аполітичності особистості, навпаки, передбачає високу політичну культуру суспільства, утвердження зальнолюдських норм моралі та права. Громадянськість — це якість, яка інтегрує політичну, правову та моральну компоненти особистості.

Сьогодні, коли суспільство все більше набуває демократичних рис, вплив молоді, передусім студентської, на перебіг соціально-політичних трансформацій суттєво зріс, втім її участь відбувається не завжди в правовому полі, і причини цього стану криються у вкрай низькому рівні культури, в облудності засобів масової інформації. Далася ознаки втрата зв'язку держави із церквою в тих сферах, де їх інтереси збігаються. Молодь віддана на поталу забаганкам ницості, витонченим засобам маніпулювання свідомістю. Тож важко не погодитися з оцінкою сучасного стану як втрати культури “ ...до вторинного здичавіння. Шлях останнього – це відкидання морально-культурних нормативів, табу, що визначає допустимі межі людської деструктивності” (П. Саух).

Зволікання із інституалізацією співпраці особи та держави як на рівні самоврядування, так і в сфері публічної політики, втрата довіри до влади, правовий нігілізм загрожують скочуванням до охлократії, яка, на думку В. Булдакова, “связана с выдвижением на первый план маргинальных и диссипативных элементов... В этот период правят бал толпы, или соответствующие поведенческие стереотипы” (В. Булдаков). Спадають на думку апокаліптичні пророцтва Ф. Ніцше, що в разі, коли народні маси “дорвуться” до влади, то вони закують себе в залізні ланцюги і вимагатимуть страшної дисципліни. Тож на вістрі педагогічних досліджень знаходяться проблеми формування громадянськості особистості, її конструктивної участі в інституалізації стосунків із державою на кшталт моделі, прийнятої країнами із розвиненою демократією, моделі, яку в західній політичній науці визначають як “демократію учасницького типу”. Втім, як свідчить аналіз наукової літератури, ще й дотепер політична участь молоді як специфічної соціальної групи з особливими запитами ціннісними орієнтаціями, потребами тощо не розглядалася в якості реальної політичної сили.

Новий модус суспільного буття позначений переоцінкою ролі особистості як носія гуманістичного соціально-політичного знання, пройнятого конструктивізмом творчого формування нових політичних ідей, ідеалів на основі глибинної рефлексії стосовно бачення власного призначення - в якості не стихійного бунтівника, а цілеспрямованого, політично свідомого громадянина, позбавленого ілюзій соціального утопізму. В цьому сенсі нам імпонує розуміння соціалізації в дусі “критичної теорії” Ю. Габермаса — як виховання активної особистості в процесі її взаємодії із соціальним середовищем, усвідомлення нею необхідності розвитку своїх здібностей та дієздатності на відміну від домінуючого в обігу тлумачення соціалізації як процесу засвоєння індивідом певної системи знань, норм і цінностей, що, як на нас, може тлумачитися як настанова на пасивність, конформізм, пристосування до суспільно-політичних умов, а отже не відповідає суспільним запитам на демократизацію.

Логіка політичної соціалізації передбачає закріплення чинників детермінації суспільного буття в свідомості особистості як внутрішнього регулятиву її стосунків із державою, іншими суб'єктами політики через призму усвідомлення власних інтересів, бачення політичної перспективи громадянського суспільства на засадах ідеалів демократії. Ключовими положеннями учасницької демократії є досягнення консенсусу, толерантність політичних дискусій, завдяки чому знімаються суперечності суб'єктивності та інтерсуб'єктивності в публічній політиці. Осмислення суперечностей особистісного та суспільного в сфері політичного буття вмотивовує діяльність на усунення причин, що їх породжують, сублімуючи енергію внутрішньої конфліктності в русло творчої участі в тих чи інших формах практики. Конструктивній участі у демократії задля розв'язання суперечностей завдячує сходження індивідуальної політичної свідомості з рівня здорового глузду емпіричного досвіду на рівень рефлексії стосовно власного позиціонування в полі ідеологічного плюралізму. За прямої учасницької демократії громадяни свідомо підпорядковуються нормам суспільного буття, ними ж самими визначеними.

Тож на часі є, з одного боку, поєднання навчання з політичним вихованням задля усунення негативного впливу стихійної соціалізації, а з іншого – інституалізація учасницької демократії в доступних для політичної самореалізації молоді формах. В практичній площині створенню умов для самореалізації молоді на засадах учасницької демократії можуть послугувати такі заходи як:

- переорієнтація вузівських програм на поглиблення політико-правових знань, надання їм практичного сенсу, завдяки чому народні маси стають громадянами — учасниками політичного процесу. Засвоєння знань через

призму реалій буття як розуміння є показником сформованості імунітету від інформаційного зомбування та софістичності інформації. Не знання, а розуміння розвиває ті особистісні якості, які роблять людину активним суб'єктом громадянського суспільства;

- піднесення національно-патріотичного виховання до рівня історичної правди, поваги до державної символіки. Наповнення національної ідеї конкретним змістом, культуро відповідним новим реаліям суспільного буття, надання їй сенсу екзистенційності індивідуального способу суспільного буття;

- вивчення досвіду розвинених демократій. Прийняття дієвої програми обміну студентською молоддю з країнами усталених демократичних традицій. Забезпечення інституціалізації демократичних цінностей: свободи, рівності, справедливості, ідеологічного плюратизму політичного волевиявлення задля створення умов реалізації кожним суб'єктом своєї сутнісної риси -- схильності до публічної декларації ідеологічної солідарності, гармонізації власних політичних установок із суспільною необхідністю;

- використання потенціалу релігійних конфесій в підтримці демократичних перетворень або ж в ролі арбітра стосовно ідеологічного вибору в межах врегламентованих правовідносин держави із церквою;

- моніторингу на державному рівні політичних настроїв, запитів молоді задля забезпечення законодавчого захисту її політико-правових інтересів, організацій, рухів;

- формування державницьки налаштованої політичної еліти суспільної довіри, консолідованої на засадах моралі суспільного служіння, здатної до генерування нових ідей, керуючись тим, що "... рівень моральності керівної еліти повинен бути значно вищим ніж у простого народу" (Л. Чупрій).

Втім нинішній етап розбудови демократичного суспільства потребує не стільки сьогочасного утвердження вищих демократичних цінностей, скільки конструктивних рішень щодо позбавлення суспільної свідомості політичних рудиментів тоталітаризму, споглядально вичікувальної позиції, вивільнення із лабетів стереотипів мислення. Сьогодні настановчо звучать слова Б. Скіннера, — "гуманист не тот, хто признаєт влияние среды на человека, а тот, кто, исходя из среды, думает о будущем человека". Однак суспільні процеси є настільки динамічними, що встигати за ними можна лише самовдосконалюючись випереджаючими темпами, при звичаючись до прямої участі в демократії.